

Barbora Hlaváčová: Kořeny a vývoj brazilské církve Santo Daime

Posudek oponentky diplomové práce

Barbora Hlaváčová se ve své diplomové práci zaměřuje na fenomén Santo Daime, brazilské náboženské společnosti, v jejímž centru stojí psychedelický rituál transu navozeného požitím halucinogenní ayahuasky a doprovodnými prostředky, zjm. tancem a hudbou. Není třeba chodit kolem horké kaše: práce je výtečná, obsáhlá, vhodně kombinuje faktografii s analytickými pasážemi a velmi zdařile mapuje – v českém akademickém kontextu vůbec poprvé – nejrůznější rozměry náboženského života Santo Daime. A to jak křesťanské (rozsáhle analyzované teologickými nástroji), tak esoterické, (neo)šamanské i spiritistické, včetně souvislosti se synkretickými afro-brazilskými náboženstvími, jako candomblé a zjm. umbanda. Práce je výtečně formálně zvládnutá, vyznačuje se poměrně zralou stylistikou, dostatečným ohledem na badatelskou diskusi (která u takto málo studovaného fenoménu jistě není příliš rozsáhlá), dobře zpracovaným poznámkovým aparátem i rozsáhlou bibliografií. Až na občasné drobnosti tu nejsou žádné gramatické chyby – pouze pravopis slova „indián“ (podle ÚJČ AVČR správně s velkým písmenem, slečna Hlaváčová píše konstantně s malým) je nestandardní a přestože existují důvody k jeho psaní s malým, je jej třeba v textu náležitě zdůvodnit, jinak se jedná o chybu. Podobně by bylo podle pravidel třeba přechylovat ženská jména, co slečna Hlaváčová nečiní (Lisa Marie Madero je ve skutečnosti Maderová). V kontextu jinak výjimečně zdařilé formální podoby práce se však jedná opravdu o bezvýznamné drobnosti.

Rovněž po obsahové stránce je práce výtečná, byť i zde lze nalézt určité mouchy. Mezi ty skutečně drobné patří pár faktických nepřesností, zjm. špatný překlad španělského slova *mareación* (správněji *závrať*, viz *me mareo* – „motá se mi hlava“) nebo mylná domněnka, že postava Huáscara je bájná a že se jedná o inckého krále (jde o nade vši pochybnost historicky doloženého neúspěšného pretendenta inckého trůnu, který žil v šestnáctém století). Podstatně problematičtější je pojetí „psychomarketu“, resp. spirituálního supermarketu, což je poněkud pejorativní a hodnotící termín pocházející od Colina Campbella. Ještě vážnější je však autorčin obraz neošamanismu, který je dosti diskutabilní, negativistický a svědčí o určitém purismu, který se však zároveň vyznačuje nepříliš dobrou znalostí nativních náboženství Brazílie. Sám „šamanismus“ je totiž do obrovské míry západním konstruktem (podobně jako třeba „hinduismus“) a odlišovat šamanismus a neošamanismus má smysl vlastně jen v harnerovském kontextu. V žádném případě nemá sloužit, jak to slečna Hlaváčová činí, k hodnocení „šamanských kosmologií“ (zjevně dle Eliada) – a už vůbec ne k dělení „šamanských“ tradic na autentické (nativní, fixované na místo podle pojetí Mnislava Zeleného) a povrchní a neautentické (neošamanské eklektické proudy, které „ponižují“ posvátný charakter práce a propojují jej s trhem). Takové pojetí je v současné době charakterističtější pro aktivistické lidskoprávní skupiny zjm. v USA a pro new age samo než pro striktně akademické prostředí. K tomu je třeba dodat, že ne každé nativní indiánské náboženství musí být nezbytně šamanismem (zvláště podle tradiční eliadovské definice, kterou slečna Hlaváčová zjevně upřednostňuje) a kapitola o šamanismu, zejména pak pasáž „pojetí Ježíše v šamanismu“ tak stojí na vratkých, ne-li přímo pochybných základech. Minimálně v této pasáži má proto práce své výrazné rezervy a polevuje v jinak vysoce nastavené laťce.

Podobně se mi upřímně řečeno zdá nadbytečné zařazovat pasáže o osobní zkušenosti – jedná se o kompilační práci založenou na hermeneutice primárních i sekundárních textů, včetně analýzy zpěvů, a osobní zkušenosti bych v takovém případě delegovala do úvodu nebo do závěru. Takto totiž narušují metodologickou čistotu textu a navíc působí naivně a nezrale. Zařazení antropologického materiálu získaného terénním výzkumem v ČR i mimo ni by samozřejmě bylo možností, kudy práci

dále rozšířit, a rozumím tomu, proč se slečna Hlaváčková rozhodla touto cestou nevydat. A to jak kvůli specifickému charakteru společnosti, tak z ryze praktického důvodu daného nutným omezením rozsahu práce. Stručné zmínky o vlastních zážitcích měly zřejmě představovat kompromisní variantu. Nicméně k tomu, aby byla jejich výtěžnost větší a akademická relevance vyšší, by bylo třeba být náležitě teoreticky i metodologicky vybavena a popsat celý rituál daleko obsáhleji a v daleko širším kontextu, než jsou dva odstavce v jednom a jeden odstavec v druhém případě. Takto působí spíše dojmem, že se autorka hlásí k osobní zkušenosti s rituály Santo Daime proto, aby tím svou práci ještě dodatečně legitimizovala.

Chci však zdůraznit, že tyto ojedinělé námitky (které, až na pojetí šamanismu, nejsou nikterak vážné) nemohou zkazit fakt, že text je výtečný po obsahové i formální stránce, bohatě naplňuje požadavky kladené na diplomovou práci a zaslouží si uznání. Navrhuji tedy hodnocení **v ý b o r n ě**.

Zuzana Kostíková